

М.Дорошко

**БОРОТЬБА ЗА ВЛАДУ РАД У БІЛЬШОВИЦЬКІЙ ПАРТІЇ В
1923-1925 роках ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗСТАНОВКУ СИЛ У
ПАРТІЙНО-ДЕРЖАВНІЙ ВЕРХІВЦІ УСРР**

Внутріпартійна боротьба 1923-1925 рр. в РКП(б) є однією з найбільш драматичних в історії більшовицької партії, а кінець 1923 р. – одна з важливих “критичних точок” історичного процесу, оскільки саме в той період на зміну касті “професіональних революціонерів”, створеної В. Леніним, до керівництва партією і державою прийшла сталінська номенклатура. Ця своєрідна “партія в партії”, що вербувалася Й. Сталіним з професійних політичних ділків, за влучним висловлюванням А. Авторханова, являла собою групу осіб, які “повинні були володіти усіма людськими якостями, окрім однієї - морального гальма”¹.

Відомо, що організація “професіональних революціонерів” була створена Леніним для повалення царського режиму і захоплення влади в свої руки. З цим завданням вона успішно впоралась, а вчорашні революціонери перетворилися на ядро

державної машини, головним завданням якої було проведення під керівництвом та контролем державної партії так званих соціалістичних перетворень. Так як обійняти усі найважливіші посади в державному апараті представники “ленінської гвардії” не могли фізично, до справи управління залучалися не тільки вчорашні пролетарі, від імені яких більшовицька партія здійснювала диктатуру, але й ті службовці, що працювали на колишню владу. “Що таке наш державний апарат, – запитував у своєму виступі на VII конференції КП(б)У (квітень 1923 р.) Л. Троцький, – він дуже близький до царського апарату, – підмазаний, підфарбований на радянський лад, але якщо придивитися, то це той же старий бюрократичний апарат”². Хто його створив, – запитував оратор, – і сам відповідав: “Цей апарат ... створений нами під тиском історичної необхідності з того матеріалу, який у нас був. Хто ж винуватий? Ми всі”³.

Цікаво, що на одному із засідань президії ЦК РКП(б) в 1923 р. Троцький розповів про свою останню розмову з Леніним, який буцімто запропонував йому створити спеціальну комісію при ЦК по боротьбі з бюрократизмом радянського апарату. Троцький погодився, але зауважив, що вести цю боротьбу буде надзвичайно складно, оскільки “в боротьбі з бюрократизмом радянського апарату не можна забувати, що і на місцях, і в центрі створюється особливий добір чиновників і спеців партійних, безпартійних навколо відомих партійних керівних груп і осіб в губернії, в районі, в центрі, тобто при ЦК. Тиснучи на чиновника, натикаєшся на керівного партійця, у світі якого перебуває спец ...”⁴. Це означало, що на початку 20-х років партапаратники створили навколо відомих і авторитетних осіб в РКП(б) такі групи чиновників і фахівців, які добиралися довіреними особами Сталіна за особливими якостями, головною з яких вважалася відданість патрону. Таким чином, ще за життя Леніна Сталіну вдалося сформувати “орден мечоносців”. Найактивнішу допомогу у цій справі надав йому голова ВЧК Ф. Дзержинський.

Сталінські методи керівництва кадровою роботою одразу ж відчула на собі й українська парторганізація, про що на VII конференції КП(б)У у квітні 1923 р. розповів другий секретар ЦК Д. Лебідь: “З деяких пір, приблизно з травня-червня (1922 р. – Авт.), ЦК РКП поставив собі завдання керувати організаційно-партійною роботою в усіх організаціях, навіть там, де існують національно-обласні комітети”⁵. Але якщо відомий прихильник централізованого керівництва Лебідь поставився з розумінням до

такої щільної опіки центру, то не менш відомий український комуніст В. Блакитний зауважив, що ЦК КП(б)У ні грана не зробив для того, щоб протистояти такій практиці і висловив переконання, що новий склад ЦК КП(б)У, обраний на конференції, зможе “відстояти інший порядок взаємин між місцями і безпосередньо ЦК РКП і ЦК КП(б)У, ніж той, що встановлений відповідним циркуляром ЦК РКП”⁶.

Той же Лебідь натякнув на те, що успіх генсекові забезпечив обліково-розподільчий відділ ЦК РКП(б), який мав “найсильніший апарат з найбільшою кількістю працівників”, у складі якого тільки завідувач “має 11 помічників, старих відповідальних працівників..., які можуть об’єктивно підходити до визначення працівників...”⁷. Безпосереднє ж керівництво облікрозподвідділом, що зосередив у своїх руках добір та розстановку кадрів відповідальних працівників партійно-державного апарату здійснював сам Сталін і його найближчий співробітник секретар ЦК РКП(б) В. Молотов⁸.

Враховуючи ту обставину, ще в процесі утворення союзної держави неформальний лідер УСРР в 1919-1923 рр. Х. Раковський виступив проти сталінського плану “автономізації” і послідовно обстоював позицію щодо збереження якомога більших повноважень для республіки, секретаріат ЦК РКП(б) з початку 1923 р. розпочав енергійне перекидання в УСРР відданих центру і особисто Сталіну працівників на керівні посади з тим, щоб звільнитися від прихильників Раковського, а заодно й від тих, хто міг стати на бік Троцького у боротьбі за владу, що розпочалася в політбюро ЦК РКП(б) у зв’язку з тяжкою хворобою Леніна.

Раковський не приховував свого бажання перетворити ЦК КП(б)У на дійову структуру, на яку він міг би опертися у своєму протистоянні з Сталіним, але цілковиту підтримку в цьому він отримав, за великим рахунком, лише від представників українського національного комунізму, які, на жаль, складали абсолютну меншість у складі українського ЦК. Цю обставину красномовно підтвердив виступ В.Блакитного на VII конференції КП(б)У, в якому він зазначив, що ЦК попереднього скликання “був значною мірою відірваний, не керував господарським життям України... Зараз нам доведеться доручити новому ЦК відстоювати точку зору, висунуту т. Раковським”¹. Йшлося, звичайно, про надання більшої самостійності республіці та її керівним структурам. Однак Сталін, який на той час зосередив усі найважливіші кадрові призначення у руках підбраного ним апарату, зумів досить швидко і вправно притлумити “самостійницькі” настрої в КП(б)У за

допомогою випробуваного засобу – так званого “перегрупування” відповідальних працівників.

Керівництво цією роботою в КП(б)У Сталін поклав на випробуваного “інтернаціоналіста” Е. Квірінга, який в останній день роботи VII конференції КП(б)У 10 квітня 1923 р. був обраний першим секретарем ЦК КП(б)У. Передовсім новий секретар української парторганізації повинен був шляхом перекидання відповідальних працівників позбавити впливу прихильників лінії на більшу самостійність України, провідником якої виступав Раковський.

Перегрупування кадрів, як і очікувалося, розпочалося з рідної Квірінгу Катеринославської губернії, біля керма якою він волів бачити своїх висуванців. Вже в день свого обрання Квірінг звільнив з посад за звинуваченням “у неетичних вчинках” усю верхівку Катеринославської організації КП(б)У на чолі з секретарем губкому Сімоновим. Звинувачення, звісно ж, було сформульоване ЦК КП(б)У, що зайвий раз свідчить про те, що як і його патрон Сталін, секретар ЦК КП(б)У для розстановки своїх кадрів все частіше вдається до послуг “совісті партії”, її контрольних комісій, які разом з органами ГПУ перетворюються на основний інструмент у боротьбі за владу і на знаряддя розправи з інакомислячими. Про задушливу атмосферу, що панувала у вищих ешелонах влади республіки та на роль контрольних комісій в її створенні говорив під час роботи VIII конференції КП(б)У (травень 1924 р.) М.Скрипник, зауваживши, що “у нас взаємний нагляд доходить до взаємного пошуку” компромату, який “часто стає предметом уваги наших контрольних комісій”².

Зміщення катеринославської верхівки було лише “першою ластівкою” серед цілої низки кадрових змін, здійснених Квірінгом. Масове перегрупування керівних кадрів КП(б)У розпочалося на початку червня 1923 р., коли у розпорядження ЦК РКП(б) було відправлено “троцькіста” Я. Гамарника – голову Київського губвиконкому, натомість, секретар ЦК РКП(б) В. Молотов, “йдучи на зустріч” проханням секретаря ЦК КП(б)У Квірінга надіслав для заміщення посад секретарів Волинського, Київського та Одеського губкомів партії, відповідно, М. Демченка, Й. Варейкіса і М. Хатаєвича³. “Перегрупування”, проведене 1923 р. в Україні, було настільки масштабним і всеохоплюючим, що дало привід засумніватися в його доцільності навіть найбільш затятим прихильникам Сталіна. З цього приводу на жовтневому (1923 р.)

пленумі ЦК КП(б)У один з них - М. Хатаєвич, зокрема, зазначив: "Перекидань було дуже багато. Не треба так часто смикати. На одній роботі треба залишати не менше року" ⁴. Однак кадрові рокировки продовжувались, а перегруповання торкнулося усіх республіканських владних структур. Особливо ретельно чистили верхівку КСМУ та її чотирьох організацій – Катеринославської, Київської, Подільської і Чернігівської, які за висловом Квірінга стали "застрільниками в опозиції" ⁵. Чисткою керівництва КСМУ опікувався особисто Сталін, який для "зміцнення" його лав надіслав на посаду першого секретаря свого висуванця Павлова ⁶.

Планові "перекидання" відповідальних працівників застосовувалися й раніше, але саме 1923 р. їх було так би мовити "узаконено". 27 липня 1923 р. політбюро ЦК КП(б)У ухвалило навіть рішення, згідно з яким "перекидання" віднині стало розглядатися не лише як засіб "виправлення у випадках розкладання і господарського обростання", але й як засіб висування "на більш відповідальну роботу" ⁷. Не йшлося в ухвалі лише про те, що віднині перетасування кадрів перетворюється у вмілих сталінських руках на засіб розпорошення сил опозиції. Відтепер в провину противникам вождя буде ставитися будь-яке їх відхилення в минулому від "генеральної лінії партії".

Саме в 1923-1924 рр. вперше у якості одного з приводів до переміщення керівних кадрів було використано "старі гріхи", які буцімто водилися за багатьма прихильниками Троцького ще з часів "дискусії про профспілки", що мала місце у діяльності РКП(б) в 1920-1921 рр. і які тепер були реанімовані Сталіним. Використання у політичній боротьбі фактів про наявні в минулому прояви інакомислення з тих чи інших дискусійних питань партійної політики було настільки очевидним, що 18 липня 1923 р. Раковський, тільки-но звільнений Кремлем з посади голови українського уряду, звернувся з листом до Сталіна та його оточення, в якому йшлося про те, що "в українських губернських організаціях почалася боротьба проти товаришів, які в суперечках з питання про профспілки стояли на точці зору меншості ЦК. Хоч всілякі угруповання були заборонені Х з'їздом, хоч поділ у питанні про профспілки втратив уже давно всяке значення, але, тим не менше, його використали, як аргумент проти знятих на Україні працівників і, зокрема, проти мене", - зазначав Раковський ¹⁶. Його звернення було почуте, але потрактоване своєрідно - тодішній тимчасовий союзник Сталіна у боротьбі з Троцьким Г. Зінов'єв 31 липня 1923 р. направив

генсеку записку з такою пропозицією: “Україну, на мою думку, треба *серйозно зміцнити* новими великими людьми”¹⁷.

Незважаючи на те, що сталінські висуванці взяли гору над партією і державою, в середовищі тодішньої еліти були функціонери, які розуміли, до чого може призвести країну сталінська політична лінія, і намагалися протидіяти їй. Така протидія була можливою лише в один спосіб – через саму державну партію, оскільки в умовах її політичної та ідеологічної монополії застосування інших форм боротьби було неможливим. І все ж, будемо відверті, внутріпартійна боротьба, що велася шляхом дискусій, була спрямована не лише на вироблення основних напрямків внутрішньої та зовнішньої політики, а передовсім, обумовлювалася боротьбою за владу в період, коли від державного керма відійшов Ленін.

Початок дискусії 1923-1924 рр. поклали лист Троцького в ЦК РКП(б) від 8 жовтня 1923 р. і так звана “заява 46-ти” від 15 жовтня 1923 р., що перегукувалася за змістом з листом Троцького, були спрямовані на утвердження внутріпартійної демократії на противагу апаратному керівництву. На думку 46 відомих партійних діячів, в числі яких були й ті, що працювали свого часу в Україні (В. Антонов-Овсієнко, Є. Бош, Я. Дробніс, Г. Пятаков, Х. Раковський, Т. Сапронов, Рафаїл (Р. Фарбман), Т. Харечко), партія розділилася на “секретарську ієрархію” або партійних функціонерів, яких добирали згори, і на масу рядових членів, які практично не брали участі в партійному житті. “Опозиціонери” стверджували, що підібраний Сталіним апарат штучно підбирає склад конференцій та з’їздів, в результаті чого вони перетворюються на розпорядчі наради партапарату¹⁸. В заяві йшлося також про те, що в партії йде жорстка і таємна боротьба за владу, припинити яку можна тільки за допомогою відновлення “товариської єдності і внутріпартійної демократії”.

Того ж дня, 15 жовтня, президія ЦКК РКП(б) різко засудила заяву 46-ти, а об’єднаний пленум ЦК і ЦКК 25-27 жовтня, що кваліфікував листи Троцького та його прихильників як політичну помилку, ухвалив рішення не оголошувати ні листів, ні резолюції пленуму з тим, щоб відвернути нову дискусію. Однак зупинити обговорення політичних питань верхівка ЦК вже не могла, а тому змушена була ініціювати проведення дискусії. В чому Троцький був правий, так це в тому, що сталінська “партія в партії”, яка відтворювала знизу доверху партійний апарат і стояла над партією була створена задовго до смерті Леніна. Троцький був

першим, хто розгадав цей сталінський план, але було вже надто пізно – Сталін розставив на усі ключові посади в партійно-державному апараті відданих йому чиновників. Тому, коли в жовтні 1923 р. Троцький звинуватив апаратне керівництво ЦК РКП(б) в “груповій політиці”, а згодом цю думку повторили автори “заяви 46-ти”, однопартійці не стали їхню сторону, оскільки сталінський партапарат вже в 1923 р. взяв гору над партією.

Коли ж звинувачення Троцького у встановленні диктатури партапарату ігнорувати стало неможливим, Сталін запропонував політбюро створити “нейтральну” партійну комісію на чолі з Дзержинським для розгляду скарг Троцького і “46-ти”. Ця комісія зробила усе задля того, щоб дискредитувати Троцького, однак жовтневий (1923 р.) пленум ЦК РКП(б) все ж запропонував у непрямій формі Сталіну припинити практику створення своєї апаратної партії.

Документи свідчать, що дискусія викликала жвавий інтерес в парторганізаціях України. 22 жовтня 1923 р. в Харкові відбулося розширене засідання політбюро ЦК КП(б)У, на якому були присутні 44 представники керівної верхівки КП(б)У. Вони обговорили внутріпартійне становище у зв’язку з листом Троцького та заявою 46-ти. Одним з перших на засіданні виступив нарком внутрішніх справ І.Ніколаєнко, який закликав зважено підійти до обговорення документів “опозиції”, щоб не нашкодити партійній єдності. Нагадавши присутнім про те, що “раніше виселили (з України – Авт.) Пятакова, потім Раковського” нарком запитав: “...а тепер ви хочете вибити (з керівництва РКП(б) – Авт.) Троцького?”¹⁹. Однак, незважаючи на опозицію Ніколаєнка і заклик голови ЦКК КП(б)У О. Медведєва бути зваженими, засідання ухвалило резолюцію з вимогою “найбільш рішучого засудження дезорганізаторських дій члена політбюро т.Троцького і 46 товаришів – як спроби створити кризу в партії і оформитися всередині партії в особливу фракцію”. За цю резолюцію (голосували члени і кандидати в члени ЦК, члени ЦКК КП(б)У) було подано 26 голосів, утрималися троє. Після цього Ніколаєнко, зазначивши, що ухвалення резолюції означає “заклик до розколу”, вніс ніким не підтриману альтернативну резолюцію, в тексті якої вказувалося: “Питання про незгоди між групою Троцького і політбюро ЦК РКП впливає з особистих зіткнень між окремими членами політбюро, які нагромадилися у процесі революційної боротьби... Зжиття незгод можливе тільки через партійний з’їзд шляхом персональних комбінацій”²⁰.

Новий поштовх дискусія отримала після публікації 11 грудня 1923 р. у "Правді" листа Троцького до партійних нарад, а вже 14 грудня на черговому розширеному засіданні політбюро ЦК КП(б)У було ухвалено резолюцію із засудженням дій "опозиції", текст якої запропонував перший секретар ЦК КП(б)У Е. Квірінг, що працював у тісному контакті з Г. Зінов'євим. Резолюція була прийнята голосами усіх присутніх, проти голосував лише Ніколаєнко²¹. За два тижні принциповість наркома внутрішніх справ була "належно" поцінована: 28 грудня 1923 р. політбюро ЦК КП(б)У за поданням ЦКК КП(б)У, наклало на наркома партійне стягнення "за появу на вулиці у нетверезому стані і буйство в районній міліції", і рекомендувало РНК УСРР звільнити Ніколаєнка з посади, яку він обіймав з 17 вересня 1923 р.²² Так сталінська кліка розправлялася з тими, хто мав необережність підтримати ще донедавна могутнього Троцького.

Щоб іншим було не повадно, ЦК КП(б)У звільняв з посад не лише таких активних прихильників опозиції, як ректор комуністичного університету ім. Артема І. Дашковський, але й тих, хто проявив найменші хитання у визначенні своєї позиції. Так, наприклад, В. Логінов – член ЦК КП(б)У, секретар Київського губкому КП(б)У підписав собі "вирок" невинним висловом на кшталт: Троцький "талановитий, але протиставляти троцькізм лєнінізму невірно"²³ і голосуванням проти резолюції ЦК і ЦКК КП(б)У про внутріпартійне будівництво, що була ухвалена 31 грудня 1923 р. Згодом така ж участь очікувала й наркома праці УСРР, кандидата до ЦК КП(б)У М. Доброхотова, що разом з Ніколаєнком утримався під час голосування по резолюції²⁴.

Підсумки боротьби з "дрібнобуржуазним" ухилом в лавах української парторганізації (а саме так кваліфікувала позицію Троцького та його однодумців резолюція XIII конференції РКП(б) у січні 1924 р.) були підведені на березневому (1924 р.) пленумі ЦК КП(б)У. З так званими "оргвисновками" не барились, зокрема, за відсутність чіткої позиції по відношенню до ідей Троцького після місячного перебування на посаді секретаря Подільського губкому був відкликаний І. Мусульбас; за те, що більшість Київської міської організації КП(б)У висловились за опозицію, особлива комісія ЦКК РКП(б) у складі представника центру Круміна і членів ЦКК КП(б)У Затонського і Покко висловились за відкликання з Києва 14 відповідальних працівників (це при тому, що більшість відкликаних поділяли офіційну, себто сталінську,

точку зору); з посади голови Катеринославського губвиконкому був відкликаний Самохвалов тощо²⁵.

Про те, що причиною масових переміщень керівних працівників є їх ставлення до ідей Троцького та його прихильників, у період дискусії, як правило, не говорилося, тому нерідко навіть члени ЦК КП(б)У не розуміли причин перестановок. Про це, зокрема, відверто повідав колишній секретар Київського губкому згадуваний вище Логінов, який заявив: “Ми чули про те, що в деяких губерніях виникли серйозні непорозуміння у верхівках. Але ми не чули аналізу цих непорозумінь, ми не знаємо з якої вони області і куди їх слід віднести і внаслідок чого вони з’явилися...”²⁶.

Підкріплювалося це “незнання” офіційною позицією ЦК КП(б)У. Так, завідувач Оргінстру ЦК КП(б)У Л. Булат, характеризуючи причини непорозумінь у владних структурах республіки, серед головних відзначав не боротьбу за владу в Москві і, як її наслідок, розстановку Сталіним відданих йому працівників, а такі малозначущі причини, як велика кількість вихідців з інших партій, що обіймали керівні посади, непролетарський склад верхівки, “національні моменти, кар’єристські тенденції і стаж” і пропонував використати як профілактичний засіб чергову чистку, запропоновану ЦК РКП(б)²⁷. Зауважимо, що під час чистки 1924 р. за належність до опозиції офіційно з партії не виключали, однак з відповідальних посад, особливо в силових відомствах (передовсім, в ГПУ і армії) звільняли²⁸.

Під час внутріпартійної дискусії, що розгорнулася з подачі Троцького в кінці 1923 – на початку 1924 р. дебатовалася також проблема врахування специфіки діяльності КП(б)У в республіці у світлі тих завдань у галузі національної політики, які були накреслені XII з’їздом РКП(б). Полеміка з цього приводу розгорнулася між завідувачем підвідділом преси ЦК КП(б)У М. Равичем-Черкаським та Квірінгом. Зокрема, Равич-Черкаський у статті “Про українські мотиви в дискусії” піддав критиці ЦК КП(б)У на чолі з Квірінгом за відсутність “своєї власної лінії” в дискусії, підкресливши, що українська верхівка “живе настроями Москви” і надто залежить від неї. Він вважав, що КП(б)У “повинна враховувати набагато більшою мірою опозиційні настрої, які йдуть з глибини низових мас, ніж настрої верхівкових прошарків, які живуть і живляться матеріалами останнього номера газети “Правда”, а її особливу місію вбачав “в закріпленні КПУ, як партії України”. З іншого боку, автор статті виступав проти запропонованого

опозицією розгортання внутріпартійної демократії, оскільки воно, на його думку, приведе до ще більшого засилля в керівництві КП(б)У “осіб російського походження”, які мають перевагу в активності, партстажі й питомій вазі в партії²⁹. У якості прикладу Равич приводив ситуацію з виборами голови Київського губвиконкому, коли на засіданні губкому опозиції вдалося провести рішення про необрання на цю посаду українця Г. Гринька і лише втручання губернського з’їзду рад дозволило виправити помилку³⁰. Цим прикладом Равич хотів продемонструвати, що курс на розгортання внутріпартійної демократії в Україні не повинен суперечити проведенню політики українізації партійно-радянського апарату. Але, оскільки КП(б)У залишалась всього лиш філією РКП(б), то в період боротьби за владу в Кремлі суто українські проблеми автоматично відходили в тінь.

Новий етап внутріпартійної боротьби в РКП(б) розпочався восени 1924 р. після того як Троцький опублікував передмову до збірника “1917 рік” під назвою “Уроки Жовтня”, де виклав власну інтерпретацію жовтневих подій і досить критично зобразив поведінку Зінов’єва та Камен’єва під час жовтневого перевороту. Реакцією КП(б)У на новий виток дискусії була публікація 23 листопада 1924 р. постанови її ЦК “З приводу виступу тов. Троцького”, в якій партійним організаціям рекомендувалося “обмежити дискусію виступами в пресі та спеціальними доповідями в дискусійних клубах (партклубах) і гуртках з лєнінізму, що, звичайно, не означає заборони осередкам обговорення дискусійних питань”³¹. Але цього разу відкритих виступів на захист опозиції і Троцького в Україні було вже значно менше, оскільки більшість комуністів не знали змісту книги “1917 рік” та й, зрештою, їм було не до боротьби за владу у московській верхівці, оскільки в республіці вона була не менш запеклою і серед переможців були лише ті, хто вчасно зорієнтувався і поставив на Сталіна.

Навіть Квірінг, руками якого з України було “вибито” Раковського та інших “троцькістів” і який мав завдання розставити на ключових посадах відданих вождю людей, у гострій боротьбі за владу не зміг втриматися на плаву. Коли у 1925 р. ситуація в політбюро ЦК РКП(б) кардинально змінилася і вчорашні союзники Сталіна у боротьбі за владу в Москві Камен’єв та Зінов’єв опинилися в таборі Троцького, Квірінг не зумів своєчасно зорієнтуватися у цій новій ситуації.

В той час, коли січневий (1925 р.) пленум ЦК РКП(б) обмежився лише попередженням Троцького і залишив його у

складі політбюро, пленум ЦК КП(б)У (січень 1925 р.) ухвалив резолюцію, яка містила вимогу вивести Троцького із складу політбюро і зняти його з посади голови Реввійськради СРСР. Така заподливість Квірінга не була належно оцінена в Кремлі і Москва не забарилася зробити організаційні висновки, згідно з якими політбюро ЦК КП(б)У 20 березня 1925 р. звільнило Квірінга з посади секретаря ЦК КП(б)У за те, що “недостатньо повний зв’язок ... з ЦК РКП сприяв винесенню помилкового рішення пленуму ЦК КП(б)У з питання про Троцького, а також виникненню у зв’язку з цим несприятливих умов роботи всередині політбюро ЦК КП(б)У, які можуть шкідливо вплинути на згуртованість і єдність української організації”³². Відновити єдність в КП(б)У і подолати протидію тих комуністів, які вбачали у діяльності Сталіна небезпеку був покликаний один з найближчих соратників вождя Лазар Каганович, направлений в Україну згідно з рішенням ЦК ВКП(б) 26 березня 1925 р., але характеристика його діяльності в республіці, а особливо такого її аспекту, як боротьба з опозицією, є об’єктом окремої наукової розвідки.

¹ Авторханов А. Технология власти // Вопросы истории. - 1991. - № 2-3. - С. 131.

² Центральний державний архів громадських об’єднань України (далі - ЦДАГО України). - Ф. 1. - Оп. 1. - Спр. 97. - Арк. 48.

³ Там само. - Арк. 49.

⁴ Троцкий Л. Сталинская школа фальсификаций. Поправки и дополнения к литературе эпигонов. - М., 1990. - С. 85-86.

⁵ ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 1. - Спр. 97. - Арк. 167.

⁶ Там само. - Арк. 171.

⁷ Там само. - Спр. 98. - Арк. 4.

⁸ Там само. - Арк. 5.

¹ Там само. - Спр. 97. - Арк. 171-172.

² Там само. - Спр. 118. - Арк. 129.

³ Там само. - Оп. 6. - Спр. 41. - Арк. 23.

⁴ Там само. - Оп. 1. - Спр. 116. - Арк. 49.

⁵ Там само. - Спр. 127. - Арк. 16.

⁶ Там само.

⁷ Там само. - Оп. 6. - Спр. 41. - Арк. 39.

¹⁶ Там само. - Оп. 1. - Спр. 112. - Арк. 110.

¹⁷ Известия ЦК КПСС. - 1991. - № 4. - С. 200.

¹⁸ Там само. - 1990. - № 6. - С. 190.

¹⁹ ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 6. - Спр. 43. - Арк. 1 зв.

²⁰ Там само. - Спр. 40. - Арк. 131.

²¹ Там само. - Спр. 41. - Арк. 105.

---

²² Там само. - Арк. 110, 113 зв.

²³ Там само. - Спр. 43. - Арк. 7 зв.

²⁴ Там само. - Арк. 116.

²⁵ Там само. - Оп. 1. - Спр. 123. - Арк. 23 зв. – 24 зв., 39.

²⁶ Там само. - Арк. 43.

²⁷ Там само. - Арк. 44.

²⁸ Там само.

²⁹ Коммунист (Харьков). – 1924. - 8 января.

³⁰ ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 1799. - Арк. 4.

³¹ Коммунист (Харьков). – 1924. - 24 ноября.

³² ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 6. - Спр. 60. - Арк. 42.